

Qüdrət Umud oğlu Umudov

ADPU

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Email:qumudov1957@gmail.com

Xülasə

A.Səhhət milli poetik mühitə yeni nəfəs gətirən şairlərimizdən biri olmuşdur. O, müasirlərinə də yeni ruhlu, təbii hiss və duyğular ifadə edən səmimi şeirlər yazmağı tövsiyə edirdi. Elə bir şeir ki, "oxuyanların qəlbində təsiri olar və başqasının hissiyyatı – qəlbini oyandırar". Şairin öz şeirlərinə gəldikdə, onların demək olar, hamısında bir saflıq, təbiilik və orijinallıq vardır.

A.Səhhət təbiət vurğunu idi. Bu vurğunluq onun poetik dünyasına da sirayət etmiş, sonralar sənətkarın "şair - rəssam" adlandırılması təsadüfi olmamışdır.

Təqdim olunan məqalədə A.Səhhətin təbiət mövzulu şeirləri ümumiləşdirilərək nəzər nöqtəsinə gətirilib təhlil süzgəcindən keçirilir.

Açar sözlər: Səhhət, şeir, romantika, təbiət, təsvir.

DESCRIPTION AND SINGING OF HOME NATURE IN THE POETRY OF ABBAS SAHHAT

Abstract

A.Sahhat was one of our poets who breathed new life into the national poetic environment. He demanded from the pen-pals of his time to write sincere poems expressing new spirit, natural feelings and emotions. A poem that "has an impact on the hearts of those who read it and awakens the feelings of others". As for the poet's own poems, almost all of them have a purity, naturalness and originality.

A.Sahhat was a natural stress. This emphasis spread to his poetic world, and it was no coincidence that later the artist was called "poet-artist".

In the presented article, A.Sahhat's nature-themed poems are summarized and analyzed.

Key words: Sahat, poetry, romance, nature, imagery.

Giriş

Abbas Səhhət XX yüz il ədəbiyyat tariximizdə ictimai-ədəbi yüksəliş uğurunda çalışmış müqtədir qələm sahiblərindən biridir. Orijinal şair, yazıçı, tərcüməçi, həkim və müəllim olan Səhhət dövrünün mütərəqqi, demokratik – maarifçi ziyalı və xadimi olmaqla bütün həyatını, fiziki, zehni-mənəvi imkanlarını millətinin işıqlı gələcəyi uğrunda sərf etmişdir.

Bir ədib, yazıçı olaraq A.Səhhətin yaradıcılığı çoxcəhətlidir: şeir, nəsr, dramaturgiya, publisistika, tərcüməçilik, ədəbiyyatşünaslıq... Ədibin bu və digər sahə ilə bağlı yaradıcılığı bu günə qədər az-çox işıqlandırılmış, haqqında bəzi tədqiqat əsərləri yazılmışdır. Lakin, bəzi yazılarda toxunulmuş olsa da, şairin peyzaj lirikası bir o qədər də diqqət mərkəzində olmamışdır.

Əsas hissə. Abbas Səhhət lirikası Vətən təbiətinin füsunkar gözəlliklərini vəsf edən poetik lövhələrlə zəngindir. Böyük ədib və alim M.Cəlil bu xüsusa yazırdı: "Səhhət şeirdə, ümumən ədəbiyyatda təbiət mənzərələrinə çox əhəmiyyət verir, hər əsərində bir "lövhəyi-nəqqaş" çəkmək istəyir" (6, səh.339). Şair hələ ilkin yaradıcılıq axtarışları zamanlarında qeyd edirdi ki, yaradılan hər bir sənət əsərində səmimi, inandırıcı təbii hisslər, əxlaqi-didaktik məsələlər, insanların zövqünü oxşayan, gənc nəslin estetik duyğularına müsbət təsir edən təbiət mənzərələri yer almalıdır.

Təbiətdən çox həssas olan sənətkar ətrafda, qayğısız gəzib-dolaşan bəzi insanlarda müşahidə etdiyi biganəlikdən, millətin dərdlərini sərf-nəzər edənlərdən narazı qalıb qəmə qərq olanda, eynini açmaq, narahatlıqdan müvəqqəti də olsa uzaqlaşmaq üçün təbiət qoynuna üz tutur, gah dağda-yamacda, bəzən də su hövzələrinin kənarında sakitlik tapardı:

*Bir gün qəmi-dövrəndən usandı dili-zarım,
Bir sahili-dəryaya tərəf düşdü güzarım.
Ol mənzəreyi-dilkəşə etdikcə təməşə,
Min ləzzəti-ruhani olub qəlbə peyda.*

Abbas Səhhətin əsas tədqiqatçısı, görkəmli ədəbiyyatşünas Kamal Talıbzadə şairin təbiətlə olan münasibətini belə xarakterizə edirdi: “Səhhət təbiəti bütün canlılığı ilə duya bilmiş, onun gözəlliklərini məharətlə tərənnüm etmişdir. XX əsr ədəbiyyatında təbiət təsvirləri yaratmaq sahəsində Səhhət qədər müvəffəq olan ikinci şair göstərmək çətindir. Onun şairlik istedadı burada daha bir qüvvətli şəkildə üzə çıxmışdır” (9, səh.171). Şairin peyzaj motivli şeirləri alimin dediklərini yüzə-yüz təsdiqləyir. Dəryanı seyr edən şair sözlə göz oxşayan bir tablo yaradır sanki:

*Sakin dənizin səfhəsi ayinə kimi saf,
Gün nuru düşərkən görünür bax necə şəffaf.
Olduqca günəş nuru dəniz səthinə taban,
Təşkil edər bir səfheyi-lərzanı-dirəşən.*

Misralara göz gəzdirib oxuduqca, gözümüzün önündə (əslində xəyalımızda) dönən bir təbiət lövhəsi canlanır: dalğasız, sakit dəniz səthinə yavaş-yavaş zenitə doğru yüksələn günəş nurunun təması nazla titrəşən suların səthində bərq vurmaqla göz oxşayıb qəlbə sirayət edir...

A.Səhhət doğma yurdumun bütün fəsillərini sevər, hər birinə xas olan öz poetik qiymətini verib, təsvir edər. Şair hər fəslə ayrıca şeir həsr etmişdir. “Yaz” şeirində oxuyuruq:

*... Bəzəklənir, düzəklənir, bağın fəzası rənglənin,
Yaşıllanır, həm allanır, şükufələr çiçəklənir.
Bitər çəməndə lalələr, əlimdə al piyalələr,
Səhər zamanı dür kimi düşər ot üstə jalələr.*

Şair–nəqqas Vətən torpağının fəsillərini təsvir, tərənnüm edərkən təbiəti cəmiyyətdən ayırmır. Təbiətin rəngləri fonunda soydaşlarının sosial həyat və məişət qayğılarını da nəzmə çəkir. Canlı və qaynar kənd həyatını çox məharətlə, sanki, kino lentinə köçürür:

*Sürü-sürü qoyunları çoban yamacda otladar,
Alar ələ papağını, oxur şikəstə, fit çalar.
İnək, camış, qoyun, quzu çıxar naxırda otlağa,
Köçər arandan el, gedər yavaş-yavaşca yaylağa.
Taxıl yerin şum eyləyib əkin əkər əkinçilər,
Əlində dəryaz ot biçər mayıs ayı biçinlər.*

Şairin yay fəsli ilə bağlı bir neçə şeiri vardır. Birinci “Yay” şeiri 1908-ci ildə, digər üç fəslə aid şeirlərlə bir ildə qələmə alınmışdır. Şair burada da söz fırçasını təbiətin real, dolğun rəngləri ilə boyayıb, söz fırçasını kətan üzərində gəzdirərək möcüzə yaratmışdır. Lakin şairin söz rəsmləri statik, donuq deyil, canlıdır, orada görünən kəndin yay günləri, qaynar həyatı dinamikdir:

*Temuz ayında dan yeri ki, başlayır açılmağa,
Səmaya doğru qırmızı alov durar saçılmağa.
Kəsər qərarü taqətin yayın havası quşların,
Qaçar ağaclar altına, gələr sədası quşların.
... Yavaş-yavaş dəyər, yetər ləzzətli, dadlı meyvələr,
Gilasü, albalı, kahı, xoş iyli sarı heyvalar.
Biçər biçinçi arpanı, döyər əkinçi xırmanı,*

Çuval-çuval döyüb yığar əkinçi arpa-buğdanı.

Səhhətin qələmi ilə təsvir edilən payız çağının da öz koloriti var. Təbiətdə payız boz görünsə də, şair onu özünə xas boyalarla süsləyə bilmişdir:

*Payız çağında hər səhər soyuq-soyuq külək əsər,
Ağaclarla, budaqlara dəyəndə yarpağın tökər.
... Küləkli qar, yağış yağır uzun-uzadı yaylağa,
Köçər o vaxt el-oba, enər tamamı qışlağa.*

Şair “Qış” şeirində də fəslin rəngini, boyasını sözlərlə ifadə, insanların “yağı” adlanan fəsildəki gün-güzəranını realist və romantik tərzdə təsvir edə bilmişdir.

*Payız çatanda axıra boranlı, qarlı qış yetər,
Soyuq, yağış, küləkli qar xələiqi məlul edər.
... Donar şirin sular bütün, düşəndə saxta onlara,
Məşəqqət ilə sındırır qarı yığarlar ambara.
Dəyirman işləməz, donar, gəliş-gediş çətinlənər,
Bazarda nırxı şeylərin o dəm ziyadə yüksələr.*

Digər, ikinci bir “Qış” şeirində də şair ilin çillələr dövrünün öz boyasını tapmış, qələmi ilə inandırıcı surətdə, fəsli öz rəngi və ahəngində oxucularına çatdırılmışdır:

*Dağı, daşı qar büsbütün ağ kəfənə bürümüş,
Pəncərənin şüşələri buz bağlayıb donmuşdur.
Dəyirmanın, bulaqların suyu donmuş, qurumuş,
Sərçə, dolaş yem axtarır, qar üstünə qonmuşdur.
Dövlətlilər isti evdə rahat yeyib yatırlar,
Un almağa ac, yanıqlar paltar-palaz satırlar.*

A.Səhhətin məhəbbət mövzulu “Yadımdamıdır?” adlı şeirində də çox maraqlı, canlı təbiət lövhəsi, ona məxsus bədii təsvir tərzində öz ifadəsini tapmışdır. Şair sevdiyi ilə olan bir görüşü – bir yaz gecəsini poetik dillə ona xatırladır:

*... Yaz fəsli, gözəl bir gecə, nurani bir axşam?
Ay bədr idi, on dörd gecəlik saf səmadə.
Afaqə fərəhbəxş idi əşraqü ziyadə.
Bir parça bulut hərdən edib gərdişi-şirin,
Ağuşə çəkirdi qəmərin kürsi-münirin.
Bir ləhzə ayın dövrü yarımzölmət olardı,
Sonra çəkilirdi bulut, ay bir də çıxardı.
Naz ilə baxardı gülərək ruyi-zəminə,
Bənzərdi həyədən yaşınan tazə gəlinə.*

A.Səhhətin poeziyasında Azərbaycan təbiətinin çoxçalarlı rəngləri əks olunmaqdadır. Yurdumuzun əsrarəngiz gözəlliklərini, doğul “lövhə zənginliklərini vermək üçün şair ana dilimizin incə, zəngin ifadə vasitələrindən məharətlə istifadə edir”. Tofiq Hacıyev yazırdı ki, “ədəbiyyatımız tarixində o vaxta qədər Azərbaycan təbiətinin, iqlimimizin tərənnümünə A.Səhhət qədər diqqət verən başqa sənətkarın adını çəkmək çətinidir. Ana torpağımızın zənginlikləri, iqlim gözəllikləri onun şeirlərində əlvan boyalarla rəsm olunur” (4). Biz bunu əyani şəkildə onun əksər şeirlərində görə bilərik. Səhhət 1912-ci ildə qələmə aldığı “Yaş gecəsi” və “Yay səhəri” adlı digər iki şeirində də, öz möcüz sözlərini sanki, fırçaya bələyərək Səttar

palitrasında gəzdirib Vətənin yay lövhələrini “kətan” üzərinə köçürmüşdür. Lakin, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, istedadlı poeziya ustadının yaratdığı lövhələr oxucusuna daha mütəhərrik, daha canlı bir təsir bağışlamaqdadır. Məsələn, şair, çalışqanlığına rəğmən yoxsul insanların “Yay gecəsi”ni belə təsvir edir:

*Axşam oldu, gün batdı, şamlar yandı,
Ta səhərdən axşamacan durmadan.
Gün altında tər tökərək çalışan
Əkinçilər, biçinçilər uzandı.
Yorğun-argın hərə bir yanda yatır.*

A.Səhhətin özünəməxsus romantik pafosu özünü təbiətə münasibətdə də göstərir. Şairin təbiət təsvirlərində sərgilənən romantik hiss və duyğuları yalnız təbiətə aid, yəni zahiri, cəmiyyətdən təcriddə deyil, onunla müvazi, sıx əlaqədə təzahür edir. Bənzəri olmayan mükəmməl yay lövhələri yaradan şair məşhur “Yay səhəri” şeirində son dərəcə poetik dillə dogma yurdun təsvirini belə verir:

*Od tutub qırmızı atəşlə yenə yandı üfüq,
Şəfəqin qırmızı rəngilə işıqlandı üfüq.
Bir qədər çaydan uzaq, od qalamış dağda çoban,
Oyadır öz sürüsün otlaya yaylaqda çoban.
Yumuşaq göy çəməninin üstə düşüb şəh gecədən,
İsti yoxdur, hələ var bir balaca meh gecədən.
Ağ dumanlar ucalır göy üzünə dağlardan,
Çox sərin dir havası, keçmə bu yaylaqlardan...*

Ədəbiyyatşünaslar hətta Abbas Səhhət şeirlərində impressionistlərin mənzərə əsərləri üçün səciyyəvi olan nişanələrin olduğunu qeyd etmişlər: “Şəfəqin qırmızı rəngi ilə işıqlanan üfüq” bizə Klod Monenin “İmpression” mənzərəsindən məlum deyilmi?” (8).

Bəli, Səhhətin bədii sözün gücü ilə misralara gətirdiyi təbiət mənzərələri insanla, ötən əsrin əvvəllərində həyat sürmüş adi, sadə, zəhmətkeş insanın yaşadığı cəmiyyətlə bağlıdır. Təbiət insansız, insan da təbiətsiz ola bilməz. Allah təbiəti insana görə yaratmışdır! Səhhət bunu yaxşı bilir və ona görə də insanı təbiətin fonunda şeirə gətirməyi uyğun görürdü. O bunu qeyri-adi tərzdə, məharətlə edirdi.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Abbas Səhhət. Seçilmiş əsərləri. -Bakı: “Lider nəşriyyat”, -2005. - 456 s.
2. Abdulla Şaiq. Xatirələrım. -Bakı: “XAN” nəşriyyatı, 2015. - 368 s.
3. Əkrəm Cəfər. Abbas Səhhət şeirinin bəhrləri. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 28 dekabr, 1974.
4. Hacıyev T. Abbas Səhhət və rus poeziyası. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 28 dekabr, 1974
5. Mir Cəlal. Səhhətin romantikası, “Ədəbiyyat qəzeti”, 1944, №16.
6. Mir Cəlal, F.Hüseynov. Abbas Səhhət / XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı, Bakı, 1974, s.330-341.
7. Mirəhmədov Ə. Aşıq kimi..., “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 21 dekabr, 1974.
8. Nəcəfov M. Şair-rəssam. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 21 dekabr, 1974.
9. Talıbzadə K. Abbas Səhhət. Bakı: “Gənclik”, 1986. - 276 s.